

O‘ZBEK MINIATYURA SAN’ATI VA KULOLCHILIK BEZAKLARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK

Abdullayev Alimardon

Qo`qon DU Musiqa nazariyasi (Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi) kafedrası dotsenti

Jo`rayeva Shodiyona

Qo`qon DU Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi yo`nalishi talabasi

Annotatsiya. Maqolada o‘zbek miniatyura san’ati va kulolchilik bezaklarini birlashtiruvchi badiiy tamoyillar — kompozitsion muvozanat, ritm, rang uyg‘unligi, stilizatsiya va tasviriy tafsilotlar tahlil qilinadi. Ikki san’at turining material va texnika jihatidan farqlanishi bilan birga, ularning milliy estetik qarashlar va bezak madaniyati bilan bog‘liq umumiy tomonlari ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek miniatyurasi, kulolchilik, bezak, kompozitsiya, stilizatsiya, rang, milliy san’at

Abstract. Maqolada o‘zbek miniatyura san’ati va kulolchilik bezaklarini birlashtiruvchi badiiy tamoyillar — kompozitsion muvozanat, ritm, rang uyg‘unligi, stilizatsiya va tasviriy tafsilotlar tahlil qilinadi. Ikki san’at turining material va texnika jihatidan farqlanishi bilan birga, ularning milliy estetik qarashlar va bezak madaniyati bilan bog‘liq umumiy tomonlari ko‘rsatiladi.

Keywords: o‘zbek miniatyurasi, kulolchilik, bezak, kompozitsiya, stilizatsiya, rang, milliy san’at

Аннотация. Мақолда о‘zbek miniatyura san’ati va kulolchilik bezaklarini birlashtiruvchi badiiy tamoyillar — kompozitsion muvozanat, ritm, rang uyg‘unligi, stilizatsiya va tasviriy tafsilotlar tahlil qilinadi. Ikki san’at turining material va texnika jihatidan farqlanishi bilan birga, ularning milliy estetik qarashlar va bezak madaniyati bilan bog‘liq umumiy tomonlari ko‘rsatiladi.

Ключевые слова: о‘zbek miniatyurasi, kulolchilik, bezak, kompozitsiya, stilizatsiya, rang, milliy san’at

Kirish

O‘zbek miniatyura san’ati va kulolchilik turli materiallar hamda texnikalar asosida rivojlangan bo‘lsa-da, ularda kompozitsion tartib, ranglar uyg‘unligi, ritm va stilizatsiya kabi umumiy badiiy tamoyillar uchraydi. Miniatyurada tasviriy voqea, makon va obrazlar mayda detallar orqali ifodalansa, kulolchilikda naqsh buyumning hajmli yuzasiga moslashtiriladi.

Miniatyura san’atining badiiy tamoyillari

Miniatyura kompozitsiyasida shakllarning joylashuvi, asosiy va ikkilamchi obrazlar munosabati, ranglar muvozanati, ritm va dekorativlik muhim o‘rin tutadi.

Tasviriy makon ko‘pincha shartli va bezakdor tarzda quriladi; chiziq hamda rang nafaqat hajmni, balki mazmuniy urg‘uni ham belgilaydi.

Kulolchilik bezaklarining o‘ziga xosligi

Kulolchilik naqshi buyumning shakli, gardishi, tanasi va hajmiy egri yuzalariga mos tushishi kerak. Geometrik va o‘simliksimon motivlar, stilizatsiyalangan belgilar hamda rangli sirlar buyumning badiiy qiyofasini yaratadi. Rishton, G‘ijduvon va boshqa mahalliy maktablarning rang va naqsh yechimlari milliy kulolchilikning hududiy xilma-xilligini ko‘rsatadi.

Umumiylik va farqlar

Har ikki san‘at turida ritm, proporsiya, kompozitsion markaz, kontrast va stilizatsiya muhim. Biroq miniatyura asosan tekis yuzada tasviriy mazmunni rivojlantiradi, kulolchilik esa hajmli buyumning shakli va foydalanish vazifasini ham hisobga oladi. Miniatyura motivini sopol buyumga ko‘chirishda tasvirni to‘g‘ridan-to‘g‘ri nusxalashdan ko‘ra, uning rang yoki kompozitsion tamoyilini keramika shakliga mos talqin qilish maqsadga muvofiq.

Ijodiy uyg‘unlashtirish yo‘llari

Miniatyuraga xos nozik chiziq, tabiat motivlari yoki rang munosabatlari sopol lagan, panel va dekorativ buyumlarda yangi yechimlarga asos bo‘lishi mumkin. Bunda naqshning o‘lchami, buyum yuzasining egriligi, sirning xususiyati va kuydirishdan keyingi rang o‘zgarishi hisobga olinadi. Eskiz va kichik namuna orqali kompozitsiyaning buyum shakliga mosligi oldindan baholanadi.

Xulosa

Miniatyura va kulolchilikning bog‘liqligi ularning umumiy badiiy tafakkurida — ritm, rang, kompozitsiya va stilizatsiyada namoyon bo‘ladi. Ikki yo‘nalishning ijodiy uyg‘unligi milliy merosni yangi shakllarda davom ettirishga yordam beradi, biroq har bir san‘at turining o‘ziga xos materiali va texnologik talablarini saqlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

Tuychiyev, F. (2025). Traditional principles of miniature art of Uzbekistan. International Journal of Artificial Intelligence, 5(5), 119–122. <https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.ijai.91758>

Intangible Cultural Heritage of Uzbekistan. (n.d.). Kulolchilik (Ceramics). <https://www.ich.uz/en/ich-of-uzbekistan/national-list/domain-5/440-kulolchilik>